

Sörgräninge mångfaldspark

Med naturen som
FÖREBILD

*Ett rikt
djur- och växtliv*

Många vackra stigar

Välkommen till Sörgraninge mångfaldspark!

Vår mångfaldspark i sydöstra Ångermanland bjuder på vackra skogspärlor med en stor variation av naturtyper och arter. Här finns fina sjöar och vattendrag, stigar och gott om spännande lämningar från svunna tider.

SCAs mångfaldsparker är områden som präglas av större mångfald än skogslandskapet i allmänhet. Här kan vi utveckla ett än mer naturanpassat och uthålligt skogsbruk. Parkerna omfattar landskapsavsnitt som är mellan 1 300 och drygt 3 000 hektar. Minst halva arealen av den produktiva skogsmarken är avsatt eller brukas med metoder som särskilt värnar natur- och kulturvärden.

I mångfaldsparkerna ser vi till att områden med höga naturvärden både är större och mer koncentrerade än i ett vanligt skogslandskap. Det gynnar särskilt de arter som har svårt att sprida sig och som annars kan ha svårt att klara sig på lång sikt.

För att förstärka de värden som redan finns och för att skapa nya använder vi både etablerade åtgärder och skötselmetoder, och provar nya idéer och grepp. I mångfaldsparkerna kan vi låta forskare och andra göra studier som inte är möjliga att göra i till exempel naturreservat. Den kunskap och de erfarenheter som vi skaffar oss i våra parker kan vi sedan tillämpa i andra skogar.

Välkommen hit och upptäck dina egna pärlor!

Jonas Mårtensson
Affärsområdeschef SCA Skog

INNEHÅLL

- 4 Sörgraninge mångfaldspark
- 7 Mångfald av landskap och arter
- 15 Med naturen som förebild
- 18 Karta med Sörgraninges pärlor
- 23 På upptäcktsfärd i parken
- 32 Sörgraninge utökas

HITTA HIT MED GPS: 62.971° 17.167°

Mångfaldsparken ligger söder om Graningesjön längs med väg 331, som går mellan Graninge och Bergedorfsen.

Omslagsbild: Den spångade stigen vid Bjursjömyren.

Foto: S-E Arndt/Azote, Mikael Berg, Fatima Boukarchid, Michael Engman, Ola Kårén, Misan Lindqvist, Tomas Ryd-kvist, Jan Röhlander, Askia Sandberg och Per Simonsson.

Sörgraninge mångfaldspark

Sörgraninge mångfaldspark omfattar 3 147 hektar. Här finns skogar med mycket höga naturvärden och gott om kulturlämningar från tidigare epoker. Parken erbjuder fina möjligheter till friluftsliv.

Mångfaldsparken ligger söder om Graningesjön längs med väg 331. Under 2021 utökades parkområdet med över 600 hektar och omfattar nu även Hornsjömon och Hornsjöbäckens dalgång, läs mer på sidorna 33-35. Landskapet i Sörgraninge är mycket varierat med markerade bergsmassiv, många myrar och gott om sjöar. Området innehåller allt från bördig bäckskog och hänglavsrik barrblandskog på hög höjd till brandpräglad tallskog, sandtallskog och lövrik naturskog. Det gör att det finns många olika livsmiljöer för växter och djur. Listan på sällsynta och rödlistade arter* som har hittats här är minst sagt imponerande.

Här finns till exempel allt från goliat-musseron i torra tallskogar och doft-ticka i ljusa lövskogar till rynkskinn i mörka granskogar.

Höga naturvärden

Trots senare årtiondens relativt omfattande avverkningar i området finns det fortfarande kvar ganska stora kärnor av naturskog, som i olika grad binds samman av korridorer längs slingrande bäckar och åar. Vi ser en stor potential att genom olika åtgärder utveckla naturvärdena ytterligare.

En av tankarna med SCAs mångfaldsparkar är att förstärka de naturvärden som både finns i parkerna och i det omkringliggande landskapet. När vi etablerade Sörgraninge kunde vi binda samman parkområdet med tre olika naturreservat och med den nya

Total areal **3 147** hektar, varav

- 2 670 hektar skogsmark
- 211 hektar våtmarker
- 187 hektar sjöar
- 8 hektar berg
- 4 hektar ängsmark
- 67 hektar övrigt, t ex vägar

1 697 hektar sköts med inriktningen att bevara och restaurera naturvärden.

995 hektar av parkens skogar har höga naturvärden.

delen kopplar vi ihop området med ytterligare tre reservat.

I parken finns också produktions-skogar som sköts för virkesproduktion med SCAs gängse naturvårdshänsyn.

På flera ställen finns det kulturlämningar från tidigare epoker. Bland annat finns här flera system av fångstgropar och två stora kolugnar från 1940-talet. Parkområdet är lättillgängligt för besökare och erbjuder goda möjligheter för friluftsliv med gott om stigar och fiskevatten.

** Rödlistan upprättas av SLU Artdatabanken och redovisar arter som man bedömer är hotade och sårbara.*

Mångfald av landskap och arter

De stora höjdskillnaderna i landskapet bidrar till att skogarna i Sörgraninge är otroligt varierade. Här finns mängder av olika skogsmiljöer, som gör att många sällsynta arter trivs.

Sandtallskogar och marksvampar

I Höåns dalgång mellan väg 331 och bergen i väster finns stora områden med sandsediment som har avlagrats av en gammal isälv. Här växer torra tallskogar, så kallade sandtallskogar, och den äldre skogen är präglad av många tidigare bränder.

I en brandstubbe finns till exempel spår av hela sju bränder. Vid Långsjöån kan man också se riktigt gamla tallar med brandljud.

I sandtallskogarna finns en mycket intressant marksvampflora med många olika marksvampar. Många marksvampar lever i symbios med tallar genom att deras hyfer är sammanlänkade med tallarnas rötter. Tallarna får på så vis näring från svamparna, eftersom svamparna kan samla in näring på en större yta än vad tallarnas rötter kan göra, medan svamparna får socker från

Tallgråticka bildar mykorrhiza med tall och trivs i sandtallskog.

tallarnas fotosyntes. Denna symbios kallas för mykorrhiza.

Mykorrhizasvampar är ofta mycket svårspidda och flera är mycket sällsynta och hotade. Det gäller i synnerhet de som är knutna till sandtallskogar.

Eftersom mykorrhizasvampar har svårt att sprida sig måste de istället vara bra på att överleva. Deras strategi är att flytta över från en trädgenerations rötter till nästa trädgeneration. Genom att vid avverkning lämna fröträäd, som får stå kvar i den uppväxande skogen,

bevaras levande rotsystem som mykorrhizasvamparna kan fortsätta att vara länkade till. När vi på det här sättet ser till att det kontinuerligt finns levande träd på marken så kan dessa svampar faktiskt bli hur gamla som helst!

Lämnade fröträäd hjälper mykorrhizasvamparna att leva vidare.

Björnberget.

Höghöjdsskogarna på Björnberget

På Björnberget, som ligger sydväst om Graningesjön i den västra delen av parken, finns ca 90 hektar naturskog som är ett bra exempel på höghöjdsskog. Skogen är mycket gammal och domineras av tallskog i de sydvända, torra sluttningarna, medan gran dominerar i de skuggiga sluttningarna i öst.

I de södra sluttningarna finns mäktiga tallar som är 250 år gamla. Skogen har brunnit som så många

andra tallskogar, men det är länge sedan nu. I flera delar har granskogen därför tagit över.

Bergets sluttningar är delvis mycket branta. Därför har skogarna till stor del fått vara opåverkade av människan, vilket gör att de nu till största delen är klassade som nyckelbiotoper, det vill säga skogar med mycket höga naturvärden.

På Björnbergets sluttningar och på höjdlägen är skogarna ofta mycket

Utsikt från Björnberget.

Tretåig hackspett.

hänglavsrika. Ibland kan träden vara draperade som julgranar. Hänglavar gynnas av den höga luftfuktigheten, men de vill inte ha det för skuggigt, därför är träd som står i soliga luckor eller kanter perfekta.

I höghöjdsskogarna finns det också en stor variation av trädslag. På många ställen växer tallar som är upp emot 300 år gamla, tillsammans med gamla granar, aspar och björkar.

Här finns flera hotade vedsvampar som är beroende av död granved, bland annat ostticka och lappticka. De är exklusiva urskogsarter som förekommer i skog som inte nämnvärt har varit påverkad av människan. Även tretåig hackspett finns i området.

Björnberget är ett spännande utflyktsmål, men det finns inga stigar i området.

Gamla tallskogar

I parken finns också riktigt gamla tallskogar. På Sakrisberget finns ett mycket vackert och värdefullt exempel på brandpräglad, gammal och olikåldrig tallskog med relativt gott om silvriga, grova torrakor.

Här finns bland annat kolflarnlav som är helt beroende av bränd ved. Död tallved av dessa kvaliteter är mycket ovanlig och tar många hundra år att bilda. Arter som är specialiserade på att leva på sådan ved är därför både sällsynta och hotade.

Kolflarnlav.

Träd i olika nedbrytningsstadier.

Bäckskogen vid Höån

I bäckskogarna finns det ofta höga naturvärden, trots att markerna delvis har använts för bete eller slåtter för länge sedan. Granskog som är 200 år eller äldre ses här och där mot bäckarna, liksom äldre, grova lövträd. Som regel finns det gott om död ved och här kan man hitta många krävande svamparter, som till exempel rosen-ticka och rynkskinn som växer på gamla granlågor.

Rynkskinn.

Utefter Höån, söder om vägen som går mot Sörgraninge, finns en mycket frodig bäckskog. Granarna här är av imponerande grovlek och det finns gott om omkullfallna stammar, vilket gör att det på sina ställen är svårt att ta sig fram.

Höån svämmar över ibland under vårfloden och gödslar marken naturligt med slam, vilket gör att det här finns en mycket frodig vegetation med högvuxna ormbunkar. Här finns också små korvsjöar med stillastående vatten. Korvsjöarna är avsnörningar av den gamla strömfåran, som har bildats när ån successivt förändrat sitt lopp.

Tallnatskog på Stordalberget

På Stordalbergets branta sydsluttning mot Bjursjön finns mångfaldsparkens mest värdefulla tallnatskog. Här finns flerhundraåriga tallar som överlevt många bränder, och gott om grova torrakor av tall som troligen är mer än 500-600 år gamla. Tack vare att det är så brant har området klarat sig från avverkningar. Detta trots att det ligger

nära Bjursjön varifrån man tidigare flottade timmer.

För att gynna tallskogsarter som behöver ljus och värme har SCA fällt granar och gjort barkskador på tallar för att på så vis efterlikna de skador som brandhärjade tallar fick förr när skogarna brann mer ofta.

Lövriska skogar

Lövriska äldre skogar med gott om asp finns både i bergsslutningarna och utefter stränderna mot Graningesjön. På barken på gamla aspar som finns i dessa skogar växer bland annat olika gelélavar som är känsliga för uttorkning.

På gamla sälgar, som bland annat finns i de lövriska barrskogarna på östslutningen på Höåberget, kan man hitta den fridlysta dofttickan. Det är en sällsynt svamp som trivs bäst i olikåld-

riga, luckiga och lövriska barrnaturskogar i fuktiga lägen.

Dofttickans anisdoft kan kännas på 20-30 meters håll och förr i tiden användes den på flera olika sätt. I sin Lapplandsresa skriver Carl von Linné att den *"fördom bruktes av ungarlar till att framkalla kärlek hos pigorna och förvärva deras ynnest"*. Det var också vanligt att man la den i kistor och skåp där man förvarade kläder. Dofttickan användes också till att ge smak och doft till ostar, mesost och risgrynspannkaka och även snuset kunde kryddas med tickan.

Doftticka.

Med naturen som förebild

De djur och växter som finns i våra skogar är anpassade till ett liv i skogar med naturliga störningar som stormar, översvämningar och framför allt bränder. Att efterlikna de naturliga störningarna är därför viktigt i vårt arbete att skapa skogar där alla arter har möjlighet att leva.

Innan människan började bruka skogen formades den i hög grad av naturliga bränder. Bränderna skapade ett variationsrikt landskap med skogar av olika typer och åldrar.

Vissa skogar var gamla och hade mycket död ved, medan andra var yngre och hade rikligt med lövträd. Men överallt fanns det spridda träd som hade överlevt bränder och som på så sätt blev riktigt gamla.

Förr i tiden kunde enorma arealer brinna under torra somrar, medan det inte brann något alls under regniga år. Oftast var det lågintensiva markbränder som utvecklades, där många träd överlevde branden, men ibland härjade så kallade kronbränder där mer eller mindre alla träd dog. Det fanns också områden som sällan berördes av bränder på grund av att de var fuktiga. Dessa skogar formades istället av småskaliga störningar.

Klibbticka på avbruten trädstam.

Efterlikna naturliga processer

När träd blir gamla, dör och faller omkull skapas luckiga och olikåldriga skogar med död ved i olika nedbrytningsstadier. Både skogslandskapet och de enskilda skogarna var alltså i ständig förändring på grund av olika former av störningar.

Vårt mål är att på många ställen efterlikna de naturliga processerna som tidigare rådde i skogarna. Därför naturvårdsbränner vi vissa områden och nyskar aktivt död ved och skadar träd för att efterlikna brandskador. Stora områden kommer också att lämnas så att de får utvecklas fritt och bli riktiga gammelskogar.

Naturvårdsbränningar

Inom mångfaldsparken har skogen på de högsta höjderna bara brunnit en eller två gånger de senaste 300 åren, medan skogen i lägre terräng har brunnit betydligt oftare.

I områden som har brunnit mer frekvent är många arter beroende av brand för överleva och kunna fortplanta sig.

Ett exempel är den sotsvarta praktbaggen som med hjälp av sina specialiserade värmekänsliga organ känner av skogsbränder och flyger dit för att para sig. Baggen dyker ofta upp medan veden fortfarande glöder. Blomman svedjenäva är också beroende av bränder. Dess frön kan ligga i jorden upp till hundra år och börjar gro först när de utsätts för hög värme.

För att gynna arter som är beroende av brand gör vi regelbundna naturvårdsbränningar. Mellan 2014 och 2021 genomförde vi sex bränningar i parken. Vi bränner främst tallskogar, eftersom det oftast var den typen av skogar som eldhärjades innan människan började bekämpa bränderna effektivt.

Den brända skogen i Pimptjärnsmon

2017 genomförde SCA en naturvårdsbränning på Pimptjärnsmon. Då brändes ett 21 hektar stort område med tallskog på mark av sandsediment.

Äldre sandtallskog är ofta nyckelbiotop och hyser en rad ovanliga marksvampar. De speciella svampar som knyts till denna typ av mark är beroende av att det alltid växer träd som möjliggör mykorrhizabildning.

Marksvamparna gynnas av svaga markstörningar som till exempel renbete eller en kontrollerad naturvårdsbränning. Om marken inte utsätts för störningar så kommer fältskiktet av bärris till slut att bli för tjockt och svamparna kan då inte bilda fruktkroppar. Eftersom svamparna sprids med spo-

rer från fruktkroppen så betyder det att det blir färre svampar. En naturvårdsbränning är med andra ord gynnsamt för svampar och även andra arter – man kan säga att elden föder liv i skogen!

Efter bränningen har det gjorts svampinventeringar i området och då hittades 90 arter av marksvampar, varav 23 räknas som naturvårdsarter och 19 arter är rödlistade.

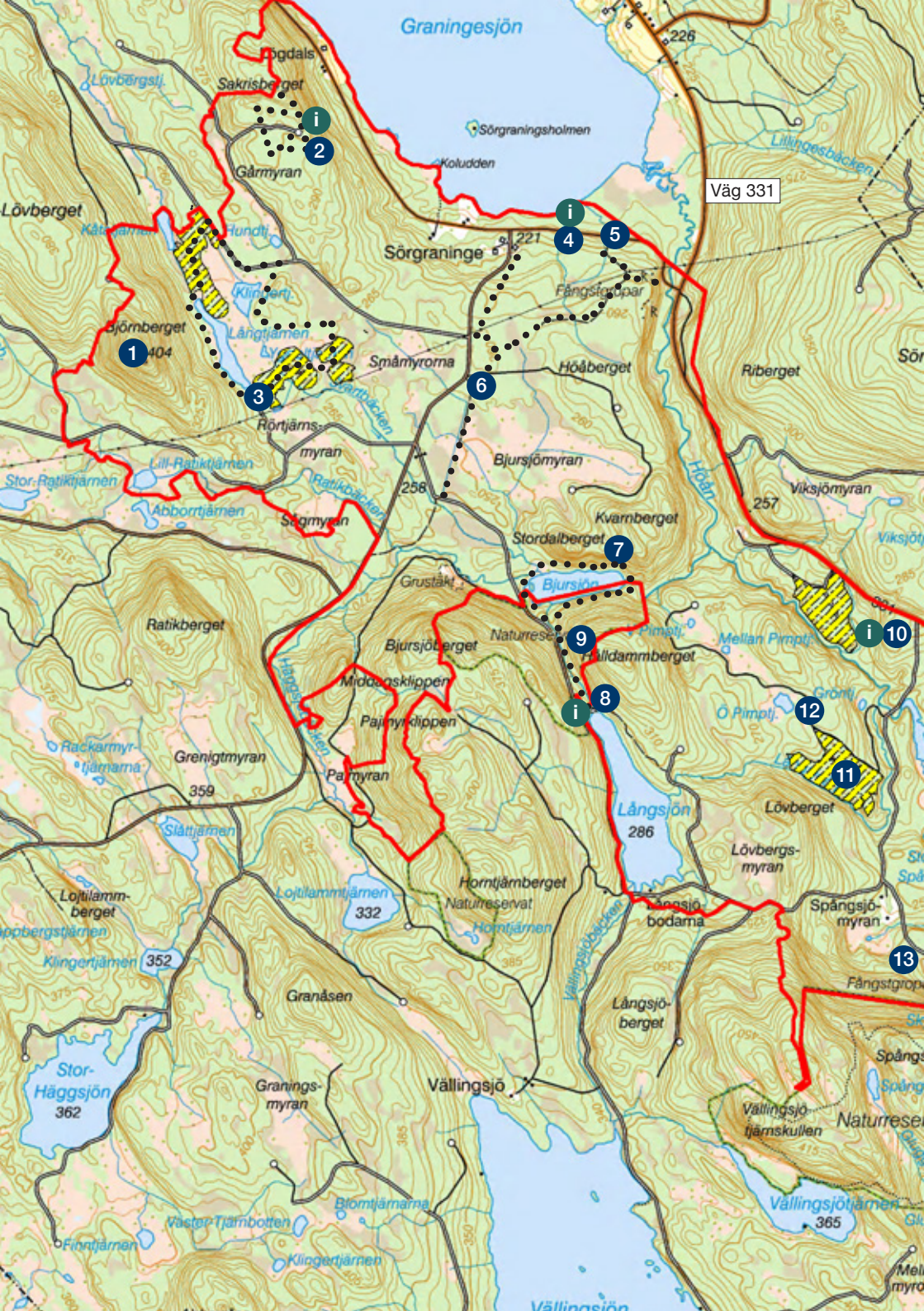
Bland svampfynden fanns exklusiva och mycket sällsynta arter som talltuvskivling (hon-shimeji), lammticka och taigataggsvamp.

Svampjakt vid Pimptjärnsmon.

Talltuvskivling
(hon-shimeji).

Hitta till några pärlor i Sörgraninge mångfaldspark

1. Naturskog på Björnberget
2. Tallnaturskog på Sakrisberget med rastplats och två stigar, varav en barnstig med Kolle och Mila
3. Långtjärnsstigen
4. Kolugnar
5. Sörgraningestigen
6. Bjursjömyrens våtmarksområde med spångad stig, ca 1 km
7. Tallurskog på Stordalberget
8. Rastplats vid Långsjödammen
9. Bjursjöstigen
10. SCAs egentillverkade fångstgrop från 2014
11. Pimptjärnsmons brandfält
12. Pimptjärnsmons fångstgropssystem
13. Fångstgropssystem
14. Lillspångsjöstigen
15. Grillplats vid Bastusjön med plats för att sätta i kanoter/kajaker
16. Naturreservat Vällingsjö urskog

- Informationstavla
- Stig
- Mångfaldsparkens gräns
- Naturreservat
- Naturvårdsbrända områden

Här börjar den nya delen av Sörgraninge mångfaldspark, med Hornsjömon och Hornsjöbäckens dalgång. Se kartan på sidan 35.

Brand gynnar insekter

Sommaren 2019 gjordes en insektsinventering i tre naturvårdsbrända områden i Sörgräninge. Resultatet blev väldigt bra med 326 hittade arter, främst skalbaggar, varav 23 var rödlistade arter. Man hittade till exempel de hotade arterna reliktslända, gransvartbagge och grov tallkapschongbagge.

Vid inventeringen hittades även flera så kallade signalarter som är knutna till lövträd och naturskog, vilket tyder på att det finns gott om naturvårdsintressant lövskog i omgivningarna. Det visar att SCA ska fortsätta att gynna lövträd och på så vis hjälpa dessa arter att leva vidare.

Katade tallar.

Åtgärder som efterliknar bränder

På vissa platser, där vi av praktiska skäl inte kan utföra naturvårdsbränningar, skadar vi aktivt tallar genom att skala av barken på en del av stammarna, vilket kallas för att kata eller vetaranisera träden. Avsikten är att efterlikna de skador som tallar ofta får när skogen brinner och skynda på trädens åldrande.

Skadade tallar växer långsamt eftersom skadan sätter ner tillväxten. I gengäld blir veden hård vilket gör tallarna mycket tåliga. En brandskadad tall som tappar en del av barken skyddar sig mot röta genom att impregnera veden med tjärämnen. Långsamväxande och skadade tallar blir därför väldigt gamla och kan bli 400–600 år. När träden så småningom dör och ramlar omkull kan de ligga kvar på marken i ytterligare flera hundra år.

Gamla brandpräglade tallar är mycket viktiga livsmiljöer för många hotade arter av vedsvampar, insekter och lavar. De ger till exempel livsrum åt dvärgbägarlav och raggbock, som båda är beroende av avbarkade silvriga talllågor (tallstammar som ligger på marken).

Skötsel av lövskogar

När skogsbränderna formade landskapet var de lövrika skogarna långt vanligare än vad de är i dag. Det är därför viktigt att gynna lövträd och underlätta för de arter som är knutna till lövskogar.

Lövskogsskötsel innebär ofta att man gallrar ut gran till förmån för att ljuskrävande lövträden. Vi planerar även att naturvårdsbränna vissa skogar i syfte att få upp lövskog.

Återställning av våtmarker

Många av myrarna är dikade eftersom de tidigare har använts till slätter, torvtäkt eller till försök att odla skog. För att återskapa förlorade naturvärden kommer SCA att återställa våtmarksområden genom att lägga igen de gamla dikena. Det förbättrar den biologiska mångfalden, vattenkvaliteten i våra vattendrag och är även gynnsamt för klimatet.

Bjursjömyren

I Bjursjömyren återställde vi under 2018 ett 50 hektar stort våtmarksområde och lät myren åter få bli den myr den en gång var. Genom att lägga igen dikena har vi stoppat dräneringen och

återskapat markens naturliga grundvattennivå. Det betyder att myren åter får sin förmåga till rening av vatten.

Åtgärden är dessutom klimatsmart. En dikad myr avger nämligen stora mängder koldioxid, men när grundvattennivån stiger avtar detta. Restaureringen av myren gynnar också många olika arter som till exempel vadarfåglar, groddjur och insekter.

En fågelinventering som gjordes 2019 visar att våtmarkstypiska arter som

Enkelbekasin.

Bjursjömyren.

grönbensa, enkelbeckasin och skogsnäppa redan har återetablerat sig i Bjursjömyren.

Sedan 2019 följer SCA även upp hur myrens vegetation återhämtar sig för att se om det sker en ny etablering av vitmossor och våtmarkstypiska växter. Uppföljningen ska ske vart tionde år.

Nyttja impediment för naturvård

Ett par områden i Sörgraninge ingår i en studie som SLU gör. I studien undersöker man om tallskogar på impediment, det vill säga marker där det växer mycket långsamt och som därför inte brukas, kan bli en fristad för missgynnade skogsarter.

Med SCAs hjälp provar forskarna att återskapa viktiga livsmiljöer genom att döda ett flertal tallar och skada barken (kata) på över 800 tallar för att studera vilken nytta det gör för olika skalbaggar. Förhoppningen är att de skadade tallarna ska bli till nytta för missgynnade och hotade djur och svampar.

Fri utveckling och död ved

I höghöjdsskogar där det inte har brunnit så ofta finns det arter som är anpassade till mer stabila miljöer. De allra flesta höghöjdsskogar kommer därför att lämnas för att utvecklas fritt.

I andra delar av parken skapar vi aktivt död ved genom att ringbarka, och även fälla, en del träd som får ligga kvar på marken för att skapa livsmiljöer för olika svampar, insekter och fåglar. Döda träd i olika stadier av nedbrytning är viktiga livsmiljöer för en rad arter och var mycket vanligare innan människan började bruka skogarna.

En holk för slaguggla sätts upp.

Bostadsförmedling till fåglar

För att råda bot på den stora bostadsbristen för hålhäckande fåglar har SCA satt upp närmare 300 holkar i Sörgraninge, med hjälp av ornitologiska föreningar och frivilliga krafter. Det finns holkar för både ugglor, mesar och fladdermöss.

På upptäcktsfärd i parken

Närheten till väg 331 gör Sörgraninge mångfaldspark lättillgänglig för besökare. Här finns mycket att uppleva och området passar bra för både vandringar och upptäcktsfärder.

Stigar i Sörgraninge

Det finns flera fina stigar där man kan utforska parken. Stigarna är markerade och röjda, men man bör ha på sig stövlar eller kängor.

På sca.com/sorgraninge hittar du presentationer av parkens stigar. Sidan uppdateras löpande.

Sakrisberget och barnstigen

På Sakrisberget finns en drygt 2 km lång slinga som går genom gammal tallskog med spår efter flera bränder. Stigen går i lätt terräng utan större höjdskillnader. Det finns också en avstickare som leder upp på Sakrisberget.

Här finns också en stig för barnen med figurerna Kolle och Mila som visar på spännande saker i naturen. Stigen börjar och slutar vid parkeringen och är ca 600 meter.

Sörgraningestigen

Den markerade stigen börjar i Sörgraninge. En liten avstickare leder in till ett intressant fångstgropssystem. Stigen passerar sedan områden där SCA har utfört naturvårdande skötsel i tallskog. Strax innan du når vägen vänder stigen tillbaka mot Sörgraninge. Hela sträckan är ca 3,4 km.

På Sakrisberget finns en barnstig med figurerna Kolle och Mila.

Stigen på Sakrisberget går i lätt terräng genom fin tallskog.

Långtjärnsstigen

På östra sidan av Björnberget finns en 4,4 km lång stig, varav ca 1 km går längs skogsvägar. Här vandrar man genom tre naturvårdsbränningar. Stigen följer först västra sidan om Långtjärn, för att därefter följa en skogsväg och passerar sedan Klingertjärnens östra strand.

Liten våtmark längs Långtjärnsstigen.

Alla stigar är tydligt markerade.

Spånglagd stig över Bjursjömyren

Vid vägen till Kvarnberget börjar en stig där du går över spångar på Bjursjömyrens västra sida. Här har SCA återställt ca 50 hektar våtmark. Stigen kommer så småningom ut på vägen som leder till Vällingsjön. Stigen är ca 1 km enkel väg.

Stigen är spångad vid Bjursjömyren.

Bjursjöstigen

Från parkeringsplatsen vid Långsjöns norra spets, där det tidigare fanns en flottningsdamm, kan man vandra en gammal hästkörväg genom naturreservatet Bjursjöberget-Hålldammsberget. Här passerar man fina tall- och gran-skogar och vid Bjursjöns utlopp finns rester av en flottningskoja.

Man går längs Rännbäcken ner till Bjursjön. Stigen rundar sjön och passerar sedan tallurskogen på Stordalbergets sluttning. Därefter kommer man in i lövskog där kan man välja att följa bilvägen tillbaka eller följa stigen längs Rännbäcken. Hela sträckan runt är ca 3,7 km.

Lillspångsjöstigen

Från vägen in till naturreservatet Vällingsjö urskog finns en stig till de många fångstgropssystemen som finns i Sör-

graninge. Stigen är ca 1,5 km enkel väg och går delvis genom ung tallskog, delvis genom vacker gammal blandskog av tall och gran längs stranden av Bastusjön.

Bro vid rastplatsen nära Bjursjöstigen.

Bjursjöstigen går runt Bjursjön.

Fina vatten

Inom parken finns det drygt 20 större och mindre sjöar och tjärnar och rikligt med myrar. I Östra Pimptjärn och Lill-Spångsjön kan man prova fiskelyckan och kanske fånga en abborre eller gädda. I Höån går det att fiska harr.

För fiske i vatten runt Graninge behöver du ha fiskekort. Det köper du via hemsidan www.iffiske.se som fiskevårdsområdet har ett samarbete med.

Vällingsjön är ett annat populärt fiske-

vatten, som ligger strax utanför mångfaldsparken. Fiskekort köper du via www.scajakttochfiske.com

Den som vill fiska i Bastusjön, som är en 5 km lång och smal sjö i mångfaldsparkens södra del, kan du köpa fiskekort via www.fiskekort.se – sök på Mjällåns fiskevårdsområde.

Bastusjön är även ett trevligt mål för den som vill paddla. Här finns möjlighet till en upplevelserik paddling i en vacker omgivning.

En stilla tur på Bastusjön.

På Höån, som rinner genom Sörgraninge mångfaldspark, flottades timmer ner till Graningesjön.

Flottningen i Sörgraninge

Flottningssepoken är en viktig del av skogsbrukets historia. Fram till slutet av 1940-talet flottades timmer via ett system av dammar och flottningsrännor till Höån som leder ner till Graningesjön. Timret drogs med ångbåt över Graningesjön upp till Graninge för att sedan flottas vidare via Ledingeån till Faxälven och Ångermanälven.

Långsjön reglerades med två hålldammar som höjde vattennivån i sjön. Från Långsjöns norra utlopp gick en flottningsränna ner till Bjursjön. Bäckens som timmerrännan följde kallas därför för Rännbäcken. Bjursjön var även den reglerad med en damm. Från Bjursjön gick timmerrännan vidare till Höån.

I dag finns dock inget kvar av dessa anläggningar, förutom vid sjöns utlopp där det finns rester av en koja. Timmerrännorna revs i början av 1980-talet medan dammarna i Långsjön och Bjursjön revs av miljöskäl 2017.

Flottningen från Spångsjön och Långsjön upphörde mellan 1945-1950. Vid Spångsjöns utlopp till Höån fanns en större damm som revs i början av 1980-talet. Här finns dock skibordet av stockar kvar, vilket fungerade som ett golv av parallella stockar som hindrade timret från att fastna på botten, men det kommer troligtvis att rivs för att återställa fria vattenvägar upp till Spångsjön.

Naturreseptatet Vällingsjö urskog

I sydöst gränsar mångfaldsparken till naturreseptatet Vällingsjö urskog. Det är ett sevärt och variationsrikt natur-skogsområde där delar undantogs från skogsbruk redan på 1940-talet. Här kan man bland annat se granskog som är över 200 år och det finns gott om torr-rakor och lågor.

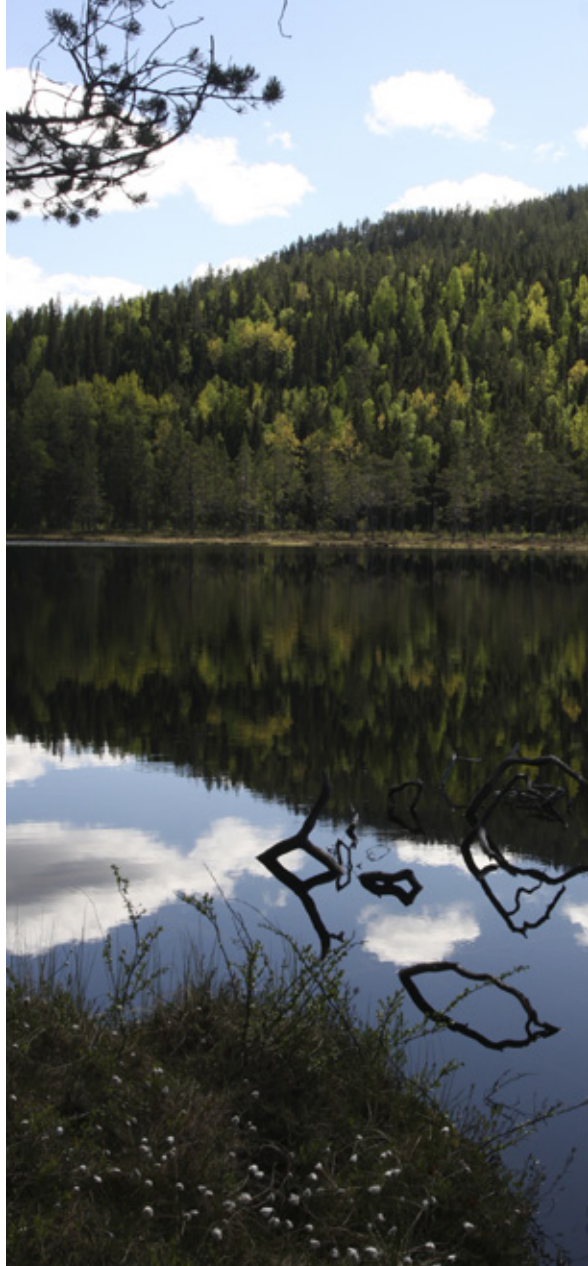
I reservatet finns också en rik ved-svampsflora och fåglar, så som kungs-örn, tjäder, tretåig hackspett, spillkråka och bivråk.

Från Spångsjöberget har man en hisnande utsikt mot öster. Man kan vandra runt reservatet längs en 6 km lång stig. Den passerar Vällingsjö-tjärnen där det finns en grillplats. Terrängen är starkt kuperad och ganska krävande.

Vällingsjö urskog är även ett Natura 2000-område. Dessa områden bildar ett nätverk av skyddade områden i EU.

I Vällingsjö urskog finns bland annat tjäder.

Fångstgrop sydväst om Spångsjöarna. Fångstgroparna kan vara svåra att upptäcka eftersom de bara syns som fördjupningar i marken...

Se upp för fångstgropar

Sydväst om Spångsjöarna finns Åkrokens fångstgropssystem som är från 3 500 fKr, och därmed det äldsta kända systemet i Västernorrlands län. Det är ca 700 meter långt och går fram till Spångsjöberget. Fångstgropar är en av de äldsta jaktmetoder man känner till och i det här området har de använts för att jaga älg.

Groparna grävdes på strategiska ställen så att de skulle spärra av älgarnas vandringsstråk. En grop var ca 3-4 meter i diameter och ungefär 2,5 meter djup, och täcktes över med kvistar och annat material. När en älg rörde sig över gropen gick materialet sönder och älgan ramlade ner. Längst ner i gropen fanns det en så kallad ”sparklåda” som gjorde att älgens ben

fastnade och djuret kunde därmed inte komma loss.

Nu för tiden syns de gamla groparna bara som fördjupningar i marken och därför har SCA tillverkat en ny fångstgrop för att visa hur de såg ut då de användes. Fångstgropen finns vid mångfaldsparkens södra infart, från väg 331. Gropen är dock täckt med luckor för att inte någon ska ramlar ner och skada sig.

Spår av det förlutna

I närheten av fångstgroparna har man också hittat lämningar från två boplatser. Arkeologer har bland annat gjort fynd av brända ben och ett redskap i form av en mindre skrapa av kvarts.

En av boplatserna är från 4 500 f Kr.

...därför har SCA tillverkat en ny fångstgrop för att visa hur de såg ut och förklara hur de användes.

Här bodde det alltså människor redan under stenåldern och området har troligen nyttjats under en lång tid.

I dag går det tyvärr inte att se något av boplatserna, men om man vill titta på de gamla fångstgroparna och föreställa sig hur stenåldersmänniskorna levde här kan man parkera nordost om Spångsjöberget och ta en promenad längs stigen som går förbi fångstgrops-systemet (ca 1,5 km enkel väg).

Kolugnar

Utefter norra infarten till parken ligger två stora kolugnar av tegelsten. Dessa var i bruk mellan 1940 och 1946 tillsammans med flera liknade ugnar runt Graningesjön. Här tillverkades under kriget kol till bl a bilarnas gengasaggregat. När kriget tog slut minskade efter-

En av Sörgraninges två kolugnar.

frågan på kol och verksamheten upphörde. Gå inte in i i kolugnarna då risken är mycket stor.

Sörgraninge utökas

Under våren 2021 utökades Sörgraninge mångfaldspark med Hornsjömon och Hornsjöbäckens dalgång. Det nya området är intressant för sina höga geologiska värden och biologiska mångfald, och är även rikt på forn- och kultur lämningar. Området omfattar cirka 670 hektar skogsmark och sträcker sig från Bastusjön till Villola.

Hornsjöbäckens dalgång och Hornsjömon, det flacka området mellan bäcken och väg 331, ingår i ett vackert område som bildades vid inlandsisens avsmältning för cirka 8 000 år sedan. Då avsatte en utströmmande isälv mäktiga lager med isälvsgrus och sand som sedimenterade längs den dalgång där Hornsjöbäcken nu slingrar sig fram tills den förenas med Mjällån och rinner vidare ner till Indalsälven.

Ett rikt växt- och djurliv

Hornsjöbäcken har skurit sig djupt ner i sedimentlagren och längs den slingrande och meandrande bäcken reser sig höga branta nipor. Vårfloden orsakar årliga naturliga störningar som gynnar den biologiska mångfalden längs ån. Här finns många hotade och sällsynta arter.

I de branta skuggiga sluttningarna på Hornsjöbäckens motsatta sida står mörka granskogar som till skillnad från de ljusa tallhedarna på Hornsjömon inte har störts av många bränder. Här finns granskogens naturvärden som knyts till trädkontinuitet, död ved och hög luftfuktighet. Här trivs arter som exempelvis rynkskinn, ullticka och violettgrå tagellav. I skuggiga lägen med hög luftfuktighet kan man också hitta den sällsynta och hotade trådbrosklaven. Dessa skogar kommer att sparas orörda.

Solexponerade sandsluttningar gynnar däremot vissa sällsynta insekter som gaddsteklar och sandbin. I sluttningen söder om Tattartjärn växer rikligt av den fridlysta orkidén knärot.

De små tjärnarna i området är så kallade dödisgröpar, vilket betyder att

Violettgrå tagellav.

de skapades när stora isblock bäddades in i sedimenten och sedan smälte. Eftersom det inte finns några kraftverk längs vattendraget kan havsöring och ål vandra upp i bäcken från havet och leka naturligt. Även utter förekommer i området.

Naturvårdsbränningar i Hornsjömon

Hornsjömon ligger längs väg 331 mellan Hornsjön och Villola längs Hornsjöbäckens nordöstra sida. Här står utglesade tallskogar på flacka sandhedar.

Tallskogar på sandmark är livsviktiga biotoper för 50-tal arter av marksvampar. Tallskogarna på Hornsjömon har under årtusenden störts av naturliga skogsbränder. En brandhistorisk undersökning har visat att Hornsjömons skogar har brunnit med i genomsnitt 60 års intervaller från 1500-talet och fram till den senaste branden 1880.

För att upprätthålla brandens naturliga störningar utför SCA naturvårdsbränningar. På Hornsjömon har bränningar gjorts 2011, 2012 och 2013. Fler bränningar är planerade och därför har tallskogarna glesats ut till så kallade timmerställningar som senare kommer att naturvårdsbrännas.

Forn- och kulturlämningar

Flottningsbedrevs i områdets vattensystem i över 100 år och upphörde i början på 1960-talet. I dag finns det

få lämningar av flottningssepoken kvar, men det finns rester av flottningsdammar vid sjöarna Storjärva, Ålhustjärnen och Hornsjöns utlopp. Även en flottningsstuga finns kvar.

Längs Hornsjöns stränder finns ett flertal stenåldersboplatser. Norr om Hornsjön på Hornsjöbäckens östra sida finns också ett större boplatsområde från stenåldern. Väster om Hornsjöbäcken, uppströms Hornsjön, finns tre fångstgropsystem med 31 kända fångstgropar. Dessa lämningar vittnar om att människor levde här i tusentals år.

Vandrings- och fiskeglädje

För den som vill vandra finns många lättvandrande stigar i området. Stigarna är inte markerade i terrängen, men finns utmärkta på kartor och i kartappar som till exempel *”Min karta”* eller *”Naturkartan”*. Bra skor eller stövlar rekommenderas för den som vill ge sig ut.

Den som vill fiska måste lösa fiskekort på fiskekort.se och ange Mjällåns fiskevårdsområde. Fiskevårdsområdet omfattar Mjällån och Viksjöån med biflöden samt flera sjöar och tjärnar. I Mjällån finns havsöring, men även bäcköring och harr lockar fiskare till området.

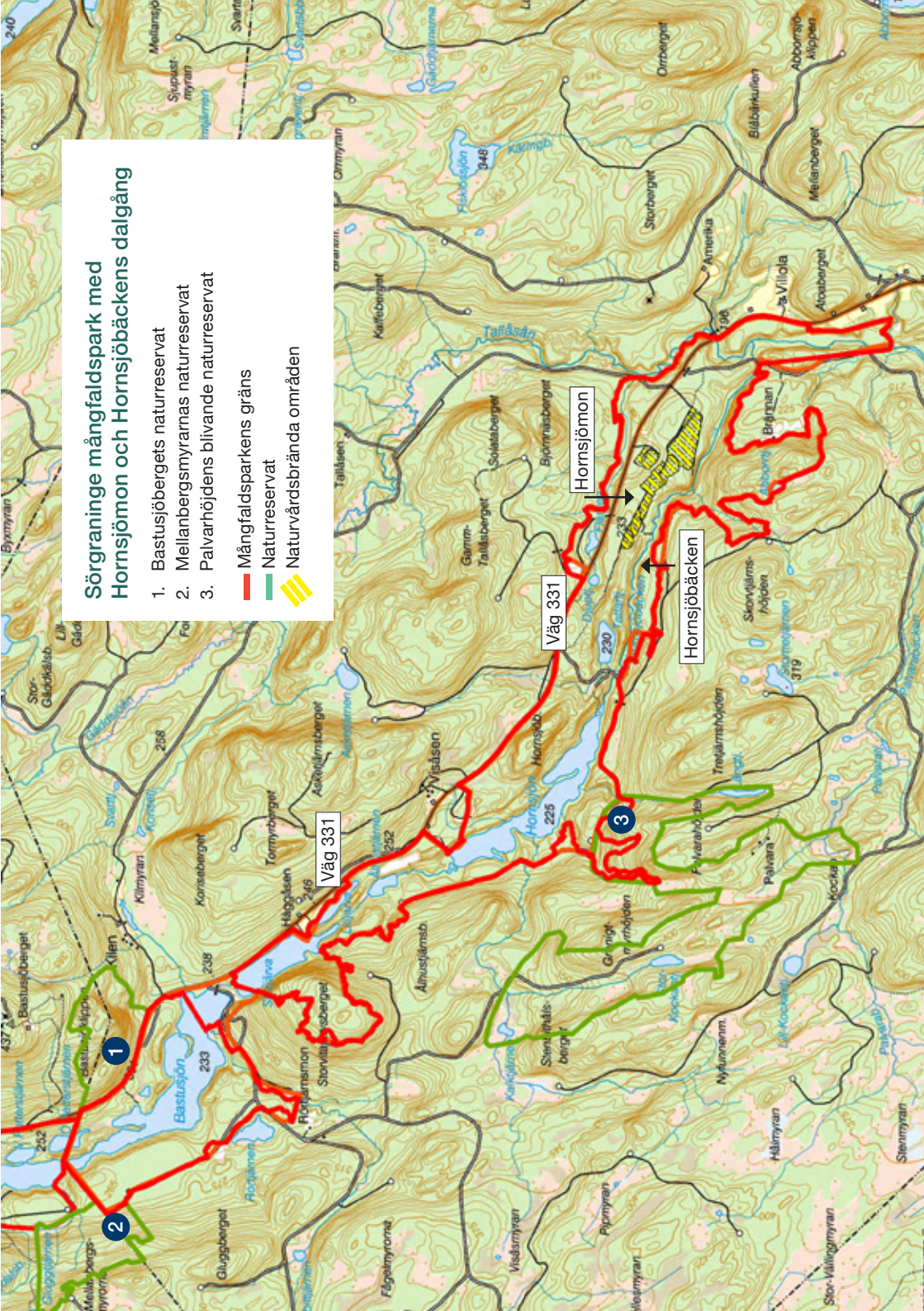
Angränsande naturreservat

Området Hornsjömon binder samman Bastusjöbergets naturreservat, som ligger öster om väg 331, med Mellanbergsmyrarnas naturreservat, väster om Bastusjön. Söder om Hornsjön ansluter området till Palvarhöjdens blivande naturreservat.

Sörgraninge mångfaldspark med Hornsjömon och Hornsjöbäckens dalgång

1. Bastusjöbergets naturreservat
2. Mellanbergsmyrarnas naturreservat
3. Palvarhöjdens blivande naturreservat

- Mångfaldsparkens gräns
- Naturreservat
- Naturvårdsbrända områden

Se och göra i Sörgraninge

- **Naturskogarna** på Björnberget och Stordalberget har många fina tallar som är över flera hundra år gamla.
- Flera fina **vandringsstigar**. Exempelvis naturstigen på Sakrisberget som går genom gammal tallskog med spår av bränder. Här finns även en barnstig med figurerna Kolle och Mila.
- Åkrokens **fångstgropssystem** – ett helt system på 700 meter med 5 500 år gamla fångstgropar.
- SCAs egentillverkade **fångstgrop** som visar hur groparna kunde se ut när de användes till älgjakt.
- Lämningar av två **kolugnar** som var i drift under 1940-talets början.
- Bjusjömyren är ett 50 hektar stort **våtmarksområde** som har restaurerats.
- **Naturvårdsbränningen** vid Pimptjärnsmon är ett 21 hektar stort område med sandtallskog.
- Bastusjön med fina möjligheter till **padding och fiske**
- Upptäck vackra **Hornsjömon och Hornsjöbäckens dalgång**

Du hittar alla sevärdheter och andra tips på kartorna över Sörgraninge på sidorna 18-19 och 35.

sca.com/sorgraninge

